

SKENBART I RÖRELSE

Sandra Holm var en svensk poet verksam i Danmark under 70-talet. Nu uppmärksammas för första gången hennes samlade diktargärning i hemlandet. Ett tecken i tiden menar Mikaela Blomqvist som upplever att dikterna med sin talspråklighet och introspektiva ton lika gärna kunde ha haft en ung debutant som avsändare.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

Vem förtjänar att bli bortglömd? Frågan uppstår i mig när jag läser Sandra Holms *Samlad poesi* utgiven på Aska förlag i översättning av Felicia Stenroth. Volymen innehåller tre diktsamlingar: *Inlandsbilder* från 1973, *Att kalla samman djuren* från 1975 och *Dansa bort mitt missmod* från 1982. Fem år efter att den sista boken kom dog Sandra Holm i cancer 44 år gammal. Sedan dess har hennes författarskap förbigåtts med tystnad.

Sandra Holm föddes 1943 i Ersnäs utanför Luleå och kom att som helt ung flytta till Köpenhamn för att leva tillsammans med den danske författaren Sven Holm, som trots att han blott var tre år äldre hade varit hennes lärare på gymnasiet. 1969 debuterade hon med prosalyriska *Barnsliga slagsmål*. Bokens originalspråk var svenska men maken översatte den till sitt modersmål och den utkom samtidigt i båda länderna. I *Inlandsbilder* är ungefär hälften av dikterna skrivna på svenska och hälften på danska. Från och med *Att kalla samman djuren* skrev Sandra Holm enbart på sitt nya språk.

I en intervju talar hon om danskans speciella egenskaper: ”Danskt talspråk är dynamiskt och svarar mot mitt temperament. De många år jag rört mig i talspråket har påverkat mig att förenkla.” Kanske utgör just det talspråkliga anslaget svaret på varför detta författarskap har grävts fram och översatts just nu, för Sandra Holms dikter hade lika gärna kunnat vara skrivna av en ung,

svensk poet idag. Tema är förälskelse, vardagsliv, skrivande och död. Miljöerna växlar mellan myllrande stad och ödlig landsbygd. Uttrycket är livligt och ofärdigt, liksom inåtvänt i sin direkthet. En dikt ur den första samlingen inleds:

**fastän
det är så vackert här på
min barndoms stora gård
där solen aldrig går ner
bara glöder och glammar
bara snurrar, kittlar och lyser**

**fastän –
kommer jag aldrig upp
ur min säng
– det är förfärligt
– i sin bästa ålder
– bara sova**

Kontrasten mellan den ständigt strålande solen och det trötta passiva jaget är verkningsfull, inte minst genom den glada ton i vilket det hela beskrivs. Men i de tre följande styckena vandrar dikten vidare, i jakt på en tanke som aldrig dyker upp. Det ger intryck av ett grundlöst uppskruvat språk som tycks fånga en stämning vars ursprung är dikten själv. Jag hittar ingen väg in eller ut. På nästa sida följer en metapoetisk reflektion:

**Nej suggestion hjälper inte längre
eller rytm eller nostalgi eller
att gå två varv runt kvarteret
under stegrad rädsla och
nå din dörr oskadd.
Ty efteråt är du inte säker på
om du sett tillräckligt
fastän du slog det fast
genom upprepningar, upprepningar.
Finns det poetisk panik?**

Bilden av en människa som cirklar runt kvarteret bara för att strax stå vid sin egen dörr sammanfattar Sandra Holms poesi fint: skenbart rör den sig mot något. Här finns också en terapeutisk komponent som jag inte finner helt lyckad. Varför är det självklart att dikten på något sätt ska hjälpa? Jag tänker mig att ett sant språk likaväl kan såra och sarga den som brukar det – i alla fall inledningsvis.

Det är viktigt att påminna sig att Sandra Holm trots allt inte är samtida. En lämplig ingång i hennes författarskap blir då de två prosaböckerna. Utöver *Barnsliga slagsmål* kom 1978 *Har jag varit här förut*. Debuten tecknar en hyperbol flickvärld av mostrar, hudkräm, graviditeter och intriger. Det är utan tvekan Sandra Holms bästa bok, oreserverat egensinnig. I *Har jag varit här förut* talar en mognare men också bittrare röst om svårigheterna för en

skapande och – något mer oväntat – ständigt drickande kvinna. Boken är ett långt svar på den finske poeten Pentti Saarikoskis *Brev till min hustru* från 1968.

Tillsammans ger de båda prosaverken bilden av en författare som genom skrivandet försöker förhandla sig till en frihet som var långt ifrån självklar. Om detta var Sandra Holm inte ensam i den danska 70-talspoesin. Mot slutet av decenniet skulle den bekännelselyrik som skrevs av kvinnor, arbetare och homosexuella komma att leda fram till en debatt om ”knækprosa” – begreppet lanserades av kritikern Torben Brostrøm i tidsskriften Chansen. Med det ville han ringa in en poesi som kunde sägas vara poesi enbart genom sin oordnade typografi: den förlitade sig i allt för hög grad på stoffet och använde allt för många tomma ord.

Men det är endast i undantagsfall som Sandra Holms livsvillkor framträder i dikterna som ideologi. Istället blir det till en grund mot vilken orden vilar. Likväl finns här en rest av manierad, självbespeglade, intellektuell kvinna. Det gäller särskilt den andra samlingen *Att kalla samman djuren* där vissa av dikterna är så dåliga att jag skäms över att ha läst dem. Författaren söker sig i den stundtals mot en mer koncentrerad form, med poesi på bara tre, fyra eller fem rader. En dikt kombinerar på ett otäckt vis dansk hämningslöshet med norrländsk tradition:

**nej tack ingen mer gonorré
jag vill skriva sonetter
och göra rönnbärsgele**

En annan frammanar den kitschiga bilden av spåren efter en röd mun på en bok:

**mina lexikon ligger stängda och
njuter
plötsligt av smaken av mitt läppstift**

Sinnligheten verkar på något sätt pryd och det gäller inte bara de ovan citerade dikterna. Kanske bör man förstå den programmatiskt, som ville Sandra Holm säga att så här kan även en kvinna tala. Återigen påminner jag mig att samlingen är från 70-talet. Men om de skenbart helt personliga dikterna så tydligt lånar sin röst åt tiden, vad finns då kvar i dem av poeten själv?

Möjligen var detta också Sandra Holms egen fråga. Gång på gång återvänder hennes dikter till vad som utgör ramarna och gränserna för ett normalt liv. Titeldikten inleder samlingen och sträcker sig över dryga fyra sidor. I den försöker diktjaget via en rad djur hon mött reflektera över olika sätt att förhålla sig till världen. En annan av bokens mer omfångsrika dikter jämför den byrålåda där man förvarar alla omöjliga saker (plåster, batterier, virknålar, gamla foton) med den inre blicken. Lite upproriskt ställs en sådan låda i kontrast mot en helt symmetrisk, full av papper som tillhör staten. Det är

dessvärre dikter vars bilder inte är tillräckligt konsekvent genomdrivna för att bli meningsfulla och som står för stilla för att leva enbart av sin rörelse.

I en novell berättar Jorge Luis Borges om en ung man som efter en ridolycka får en allt för god uppfattningsförmåga och ett allt för gott minne. Ingen detalj går honom längre förbi: molnens formationer vid en viss tidpunkt, mönstret på ett spanskt bokband han bara sett en gång. Att i tanken rekonstruera en hel dag tar en hel dag i anspråk. Till novellens berättare säger den unge mannen att hans minne är som en soptipp. Jag tänker att det förhåller sig på liknande sätt med litteraturhistorien. Precis som allt som den unge mannen ser är saker som måste existera i världen men försvinna i minnet, kan den litterära bredd som hör den enskilda stunden till inte bevaras. Tiden är sträng och kräver en vidd av själva författaren.

När Sandra Holm skrev sin sista diktsamling *Dansa bort mitt missmod* var hon redan sjuk i den cancer som skulle ta hennes liv. Det är alltid vanskligt att läsa poesi biografiskt, ändå är det mot bakgrund av sjukdomen som jag förstår stämningen i samlingen, tydligt gestaltad i dess inledande dikt:

**Inte sjunga om det gamla
det är försvunnet**

**inte sjunga om det nya
det är ovisst**

**stå här i trängseln
klumpigt ta sig själv i handen
det var inte meningen**

Här finner vi återigen en sluten cirkel – en människa håller sig själv i handen – men bilden är rörande i sin enkla ensamhet. Till vem riktar sig slutradens försiktiga ursäkt? Eller om det möjligen är ett konstaterande. I *Dansa bort mitt missmod* är alla dikterna korta. De tycks vilja bryta med allt som är ordnat och självklart; i en av dem står att det inte längre finns en enda rak linje i världen. Såväl tiden som rummet är i upplösning och när boken är som bäst får den tillvaron att kännas vagt ostadig, som i dikten ovan. Men förväntningen på poesin verkar vara att den ska stabilisera den igen:

**Dikter är armband, juveler
dikter är mat och kameler
dikter är ömhet, oro och hopp
om oro, ömhet och hopp**

Raderna har drag av lugnande vaggvisa men genom sin uppenbara otillräcklighet motsäger sig de sig själva. Vid sjukdom och död och stor olycka förmår litteraturen ingenting. Först när den tanken får ta plats i en dikt kan också verklig oro, ömhet och hopp rymmas i den. Liksom med de tidigare samlingarna får jag känslan att författaren skrivit boken för att omväxlande

trösta och roa sig själv. Det blir en poesi för eget bruk, som aldrig höjer sig ur de intima förhållanden från vilka läsaren är utestängd.

När varken formen eller innehållet leder mot det gemensamma blir litteraturen till något helt privat. Bör dessa dikter då läsas fyra decennier senare? Kanske var det inte Sandra Holms tanke eller förväntning att så skulle ske, och det slår mig att glömska verkligen är något att förtjäna: att få skriva som man vill och måste under sin levnad och att sedan få vara likgiltig och främmande för eftervärlden. Fri och obekymrad om litteraturhistoriens ständigt växande soptipp. I slutet av *Samlad poesi* finns en dikt av Sandra Holm att tycka om:

**Kyrkogårdar är overseende
hur man än bär sig åt
tycker de
att vilan är att föredra**

Samlad poesi
Sandra Holm
Övers. Felicia Stenroth
Aska förlag, 2021

Författarfoto: okänd